

ЗАГРЉЕНА ДЕЦА ЗБЕГА

● Хиљаде ратне сирочади Војводина је однеговала, однихала на своме хлебу и својим грудима — прича позната ленарна из Прве пролетерске Саша Божовић

НИЈЕ било ратног искушења кроз које није прошла др Саша Божовић, легендарна донторица из Прве пролетерске. Рађанања, глад, погибије другова и једно страдање више жене и мајке — у четвртој офанзиви оставила је на обали Неретве гроб своје мале нђери Долорес... И ништа мањи бол — бранећи њен живот, погинуо је дивни храбри дечак Бошко Буха...

Рат је четири године пустио у њој и оно ње. А онда, нада су већ замирали последњи плотуни и догоревали поњари земље и људи, онда над се већ понадала да су патње заборав, догодило се донторици Сашини ново, потресно радовање.

● Детињства горних сећања

ТОЈ жени и борцу, лекарки која је знала да вида ране тела и душе, да прође кроз грубости а остане голубија срца, пове рен је посао којем је више и боље била дорасла од свих — да пружити ратну сирочад, ону што је без заштите и родитељске љубави изгубљена лугала разрушеном земљом.

И тако је већ крајем 1944. докторица Божовић, као војни делегат Санитетског одељења Врховног штаба при Црпеном крсту Југославије у Симиној улици у Београду отворила врата деци без рођака и дома.

— Почела је да нам пристиже гола, болесна и изгладнела војска напаћених малишана

Др Саша Божовић са унуком Мијом

на и моли да то прибељежимо и не изоставимо.

● Петнаесторо деце донторице Саше

ИАКО у те дане никоме није пресинало, сви су примили сиротице као своју децу, поделили са њима све што су имали. Докторица Саша памти: жене су се такмичиле која ће испећи већи и бећи хлеб. Доносиле су деци слатке штрудле, мада је ни код своје куће нису јеле. Све најбоље одлајано је за малишане међу којима није било ниједног из Војводине. Најлепши дворци у Војводини претворени су у домове за ратну сирочад...

— Ни они, ни ја, никада неће мо заборавети шта је учинила Војводина. Како је била велика у своје одрицању, у своје врућем хлебу који је одлајала од својих уста за малу напаћену

жовић. — Била сам опседнута бригом: шта да урадим? Ко има хлеба и људске топлине да им пружи у часу када рат још није ни завршен? Једне бесане ноћи схватила сам — то може да буде једино Војводина.

● „Хвала Војводини“

ВЕЛИКИ хуманист и непоправљиви романтичар, жена и мајка која је у сваком детету препознавала своју малу непрежаљену Долорес, пожртвованог Бошка Буху, упутила се са својим девољма право другу Едварду Кардељу.

— Друг Кардељ се сложио с мојом идејом, али ме упутио на Јована Веселинова Жарка, он је могао да донесе такву одлу-

Први револуционарни акци народне власџи

„тамо има хљеба“

● Аграрном реформом, већ у првим послератним данима, у кињиге нових власнина земље у Војводини уписано је 90 хиљада породица свих народа и народности, а колико нижирано је 250 хиљада грађана из свих крајева земље тиме је почело да се у новој Југославији онитворује веновно револуционарно гесло: „Земља припада онима који је обрађују“

„У НОВИ САД је стигла прва група колониста. Ово 500 људи, жена и деце, долазе из три мала босанска планинска села у околини Нупреса: Вуновског, Ралића и Равног. Биће насељени, сви заједно, у Банатском Деспотовцу“.

Тано је „Слободна Војводина“ своје читаоце обавестила да је 12. септембра 1945. године почела да тада једна од највећих „сеоба“ у историји ове равнице. Била је то претходница „влана без возног реда“ којим ће овамо отићи 42.000 породица са 250 хиљада уођана из Босне и Херцеговине, Црне Горе, Србије, Хрватске, Носова, Мањедоније и Словеније.

● Пустити корен у црницу

ТЕ ВЕЧЕРИ пре три деценије на железничкој станици у Новом Саду, текао је разговор: — Волите ли што идете у Војводину?

— Волимо, боме, тамо има хљеба, И школа има.

— А знате ли како је овде и наша ћете?

— Не боје се ти за нас: знамо ми ко нас води, па кад није извјерјено и завео онда када је тринило са свије страна, неће ни данас.

Домљини су топлим чорбом и слањиком пожелели прву добро дошлицу браћанима, а за њихову децу припремили млека и шећера „колико год воле“.

Путовало се дуго. Железничке станице тих дана биле су ме ста сусрета и весеља. Ту се јело, пило, причало, хватало у колу банатско, козарачко, шумадијско, а, ботме, понегде и пуцало.

На једном одмористу Херцеговци су се договарали:

— А што би се дијелили, браће? Јакше ћемо средити имање када будемо све заједнички радилци. А навикли смо, вала, ови година и радити, и борити се, и живети заједно. А кад смо то у злу могли, моћи ћемо и у добру.

И док одрасли тако причају шта ће и како ће у новом крају, безбрижна млађарија већ се хвата у коло и пева:

„Ја сам свога дала партизана У бригаду од првога дана...“

Идући ка својим крајњим станицама, у којима их чекају нов дом и хлеб, из вагона извиру разокачана лица која први пут упуцају у себе бескрај равнице. И икакво се чудом начутици не могу тем необичним именима — Вепровац, Крњача, Риџица, Чонопља, Францевит, Катарина...

Убрзо ће дењати и имена места и сам живот у новој средини. А то није било нимало лако у празним или слабо насељеним

селима. Ваљало је мењати сва тања, навике, обичаје, ритам рада.

● „Но смо то ми — Војвођани“

У ХРОНИЦИ о колонизацији остаје записано да неки од тих људи тада јесу знали ни „зестито да упрени коње у кола“, а тежко су подносили и ово пољнење. Нису били ретки случајеви, бар у првим годинама долазња у Војводину, да браћани својку мало у свој стари крај, како су говорили, тек да узаму чист ваздух и попију хладне изворске воде.

Највеће невоље нису биле ни због овог пољнења, ни тежке и масне црнице, ниги вачина живота који се у многоме разликовао од онога у старом крају. Требало је пустити корен у ову земљу, оситити Војводину, њена дамаре, брижити њене бриге.

Војводина, Југославија у малом, умела је ове људе да прими отворена срца. А они су у војвођанска села узели неваћен полет, спремноост и жељу да овде створе своје општине. Тако се заједнички стварала нова култура рада, становања одевања.

Време је брзо пролазило и стасале су нове генерације. Некадашњи колонисти данас се ни по чему не разликују од Војвођана староседелца. На њиховим њивама приноси су исто та велики висок, чак и виши. Њихово имена су, такође, на самим врху листе репортера пољопривредне производње у свету, општини, Војводини. На трпезима евокадашњих браћана ништа мале обиле. А деца им исто тако напуштају село и одлазе у град на школовање. Међусобно се живе и удају — Срби, Мађари, Црногорци, Словенци, Румуни, Хрвати.

Од 26 крајњих парова, колико их је једне селнице стадо пред оновосадског магичара, готово сви су били националног мешовити. То није била „вост за нов-

И ове две безимене девојчице нашле су уточиште и љубав у Војводини

— прича др Саша Божовић. — Готово сви ми окупљени у Симиној улици нагледали смо се ратних страхова, али ретко је ко могао да задржи сузе при тим сусретима. А свакога дана нове потресне сцене... Ни имена нису знали, ни села се својих, ни домова нису сећали, ни родитеља... Нека деца уопште нису знала да говоре... У ритама којима је су се тек везале канапима, др жалне на њима, великих изгладнелих и зачућених очју, посматрајући су нас неверљиво, скупљали се у гомилама у углове соба, као мале престрашене птице... Било их је из свих крајевина, а највише из Босне, пасивних делова Србије, Херцеговине, Лице, Баније, доње Хрватске...

Прво су их прали, одевали, лечили, а онда утили да седе на столицама а не на земљи, да се служе кашиком. Одрасле по њу мама, по планинским скровиштима, на згарипштима, без мајчине ките неге, те мале страдалнице најтеже је било уверити да могу слободно да једу комад хлеба који су добили, да им га нико више неће узети...

— Сваким даном их је бивало све више, а опустошени и гладни Београд није могао да им пружи оно што је било неопходно за једно боле, безбедније детињство — присеца се др Саша Бо-

ку. Нисам лично познавала Веселинова и док сам се војним шипом возила према његовом штабу страхувала сам да ли ће нас примити и можда чак одбити. А не бих се томе ни зачутила. Веселинов је имао и прена посла, рат је још трајао. И Војводина је прекивала окупацију, можда смо сви сунуше много чула очекивали од ње... Али, моја су страховања била неопотребна. Када је чуо зашто смо дошли, примио нас је преко реда и за пет минута све је било сређено — моја ће деца у Војводину.

Хиљаде девојчица и дечака тек залечених рана и оне најтеже — напућености и самоће, чије је једино право порекло било детињство изгубљено у ратном вихору, стизале су у равнину која је увек знала да прихвати и угости, да подели добро и зло.

— Са закашњеем од тридесет година, али за добре речи ни када није касно, у име ове деце кажем: хвала Војводини! У најтежем часу пружила је руку, утеху и сигурност онима којима је то било најпотребније. Мислим да је за све нас из тих дана част што ће ова моја болна и радосна сећања први пут бити објављена баш у војвођанском листу — прича ова изузетна жа

гладну коју из целе земље... Сва деца која је Војводина однеговала, однихала на своме хлебу и својим грудима, данас су зрели људи. Са многима се дописујем, посећују ме... А коме могу да захвале за свој живот? — Војводини. Знате, кад сам после неколико месеци одлазила да их препознам, она је нису била престрашена бића без имена, болесна и измурена, то су била срећна, напредна деца.

Тако је део великог срца ове жене остао у Војводини која је, попут ње, била мајка деци целе земље.

Дубоко преживљавајући судбину деце коју је покупила загарипшта и непроходних шумских ботача, др Саша Божовић је узимала једно по једно у свој дом у Лењинградској 9 у Београду и школовала га. Код ње је остајало све док није имало диплому у рукама: онда би узимала следеће. Поред своје троје деце, и данас већ две упуке партизанска докторица Саша подигла је у свом дому четрнаесторо деце! Петнаесто је још код ње, а дођива средњу школу. После ће доћи шеснаесто, и тако редом.

Опјужујући се својој младој Долорес, заувек осталој на Неретви, докторица Божовић дружини је не би могла у свом заносу дирљиве људске топлине.

Гордана Дивљан-Арон

Симо Ераковић, Радомир Крунић и Милан Пучаловачки